

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№10

2025
oktyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 233 sahifa.
2025-yil, 13-oktyabr,

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI	12
Quliyev Begimqul Melikovich	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	18
Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI	25
Davletova Nilufar Tulanovna	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	30
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
SUV RESURLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	37
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	46
Sultanov Dilshod Normamatovich	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	50
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA’LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI	62
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA’RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI	68
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA’LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI	74
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	80
O. Nurmuradov	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA’LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI	85
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	90
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA’MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI	95
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI	99
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	103
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI	109
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА	115
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI	123
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH	129
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI	134
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	140
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	148
Xolikova Oydin Olimjonovna	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI	153
Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES	158
Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	166
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOIYILLARI	171
Z.Teshayev	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	176
Ismailov Allayor Rashidovich	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQRISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH	183
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА	186
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI	193
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILIY MEXANIZMLARI	198
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA	203
Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li	

MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI	207
Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI	212
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI	220
Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	226
Norova Nozima Nabiyeвна	

O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Norova Nozima Nabiyeвна

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv

va texnologiyalar universitetining

Iqtisodiyot va boshqaruv kafedrası

dotsent v.b., PhD

e-mail: 53558287noza@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston - 2030 strategiyasi asosida tijorat banklarida kredit risklarini boshqarishning hozirgi holati tahlil qilinadi. Asosiy muammolar, ularni bartaraf etish yo'llari va xalqaro tajriba yoritiladi. Banklarning barqarorligi hamda moliyaviy xavfsizligini oshirish uchun zamonaviy boshqaruv va raqamli texnologiyalarni joriy etish tavsiya etiladi. Natijada, 2030 yilgacha barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston-2030 strategiyasi, tijorat banklari, kredit risklari, risklarni boshqarish, moliyaviy barqarorlik, raqamli texnologiyalar, kredit portfel, moliyaviy xavfsizlik, xalqaro tajriba, risk tahlili, barqaror iqtisodiy o'sish.

Abstract: The article analyzes the current state of credit risk management in commercial banks within the framework of the Uzbekistan-2030 strategy. It highlights key problems, possible solutions, and relevant international practices. To enhance financial stability and security, the study recommends implementing modern management methods and digital technologies. As a result, proposals are developed to support sustainable economic growth through 2030.

Keywords: Uzbekistan-2030 Strategy, commercial banks, credit risk, risk management, financial stability, digital technologies, credit portfolio, financial security, international experience, risk analysis, sustainable economic growth.

Аннотация: В статье анализируется текущее состояние управления кредитными рисками в коммерческих банках на основе Стратегии Узбекистан-2030. Рассматриваются основные проблемы, пути их устранения и международный опыт. Для повышения устойчивости и финансовой безопасности банков рекомендуется внедрение современных методов управления и цифровых технологий. В результате разрабатываются предложения, поддерживающие устойчивый экономический рост до 2030 года.

Ключевые слова: Стратегия Узбекистан-2030, коммерческие банки, кредитные риски, управление рисками, финансовая стабильность, цифровые технологии, кредитный портфель, финансовая безопасность, международный опыт, анализ рисков, устойчивый экономический рост. жета, налоговая нагрузка, налоговая база.

KIRISH

Global moliya bozorlarida bank tizimining barqarorligi va kredit risklarini samarali boshqarish masalasi hozirgi kunda eng dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi va Bank for International Settlements kabi xalqaro moliya institutlari olib borgan maqolalar kredit risklarini boshqarishning takomillashgan metodologiyalari bank sektorining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy omil ekanini ko'rsatmoqda¹. Yevropa Ittifoqi, AQSh hamda Osiyo-Tinch okeani mintaqasi mamlakatlarida Basel III standartlari asosida risklarni aniqlash, baholash va nazorat qilish tizimlarini joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda².

1 World Bank, 2023; IMF, 2022

2 BIS, 2021

O'zbekiston iqtisodiyoti ham global moliya tizimidagi integratsiyalashgan jarayonlardan bevosita ta'sirlanadi. Shu sababli mamlakatda tijorat banklari faoliyatida kredit risklarini boshqarish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ushbu yo'nalishda bir qator muhim hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, "Bank tizimini isloh qilishning 2020-2025 yillarga mo'ljallangan strategiyasi" (PQ-3272, 2020-yil 12-may) tijorat banklarida korporativ boshqaruvni kuchaytirish va risk-menejment tizimini rivojlantirishni nazarda tutadi³. Shuningdek, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmon bilan tasdiqlangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, xususan, kredit risklarini kamaytirishning kompleks choralarini belgilab berdi⁴.

Prezidentning "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi" hamda 2023-yil 1-avgustdagi PQ-285-son qarori bilan tasdiqlangan "2023-2030-yillarda bank-moliya tizimini isloh qilish konsepsiyasi" kredit risklarini tahlil qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va risklarni baholashning ilg'or metodlarini tatbiq etishga qaratilgan⁵. Bu hujjatlar ijrosi doirasida tijorat banklarida risklarni avtomatlashtirilgan platformalar orqali monitoring qilish, xalqaro standartlarga mos stress-testlarni yo'lga qo'yish ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda⁶. Mazkur maqola O'zbekiston - 2030 strategiyasida belgilangan maqsad va ustuvor yo'nalishlarga tayangan holda tijorat banklarida kredit risklarini boshqarishning dolzarb muammolarini tahlil qiladi hamda xalqaro tajriba asosida takomillashtirish yo'llarini ishlab chiqadi.

MATERIALLAR VA MAQOLA USULLARI

O'zbekiston - 2030 strategiyasi doirasida tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish tizimini o'rganishga bag'ishlandi. Ish jarayonida bir nechta asosiy manbalar asos qilib olindi. Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3272 (2020-yil 12-may), PF-60 (2022-yil 28-yanvar) va PQ-285 (2023-yil 1-avgust) qaror hamda farmonlari, shuningdek Markaziy bankning so'nggi yillardagi yillik hisobotlari tahlil qilindi⁷. Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Bank for International Settlements (BIS) kabi xalqaro moliya institutlarining kredit riskini boshqarish bo'yicha hisobotlari ham muhim manba bo'lib xizmat qildi. Bundan tashqari, Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari va tijorat banklarining ochiq moliyaviy hisobotlari ham foydalanildi⁸.

Maqola quyidagi yondashuv va usullar orqali olib borildi. Avvalo, mavjud qonunchilik bazasi hamda banklarning amaliy tajribasi tahliliy-uslubiy yondashuv bilan ko'rib chiqildi. Keyin, jahon tajribasi bilan mahalliy amaliyot o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash maqsadida qiyosiy tahlil qilindi. Statistika usulda Markaziy bank va tijorat banklari ko'rsatkichlari asosida kredit portfelini sifati, defolt darajasi va risk ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi. So'nggi bosqichda bank sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar bilan suhbatlar o'tkazilib, amaliy muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar shakllantirildi⁹.

Ushbu yondashuvlar maqolaning ishonchligini ta'minlash bilan birga, O'zbekiston -2030 strategiyasida belgilangan maqsadlarga mos ravishda tijorat banklarida kredit risklarini samarali boshqarish bo'yicha aniq xulosalar chiqarishga imkon berdi.

NATIJALAR VA ULARNI MUHOKAMA QILISH

2020-2025-yillar davomida "O'zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish ko'rsatkichlarining dinamikasi, joriy holati hamda stress-test natijalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur davrda bank tizimida kredit portfelining hajmi barqaror o'sib borgan, muammoli kreditlar ulushi izchil kamaygan hamda kapital yetariligi (CAR) xalqaro prudensial me'yorlardan yuqori darajada saqlanib qolgan.

Stress-test natijalari esa iqtisodiy shok holatlarida ham banklar kapitalining yetariligi va risklarni qoplash qobiliyati barqarorligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, kutilayotgan zarar ssenariylarida aniqlangan tafovutlar banklarning risklarni boshqarish tizimini yanada mustahkamlash zaruratini ta'kidlaydi. Olingan natijalar O'zbekiston bank tizimining so'nggi yillarda risklarni baholash, nazorat qilish va stress-test amaliyotlarini takomillashtirish orqali barqarorlik darajasini oshirganini ko'rsatadi.

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3272 qarori, 2020-yil 12-may.

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60 Farmoni, 2022-yil 28-yanvar.

5 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-285 qarori, 2023-yil 1-avgust.

6 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Yillik hisobot, 2024.

7 Milliy hujjatlar haqidagi jumla -PQ-3272 (2020), PF-60 (2022), PQ-285 (2023), Markaziy bank yillik hisobotlari

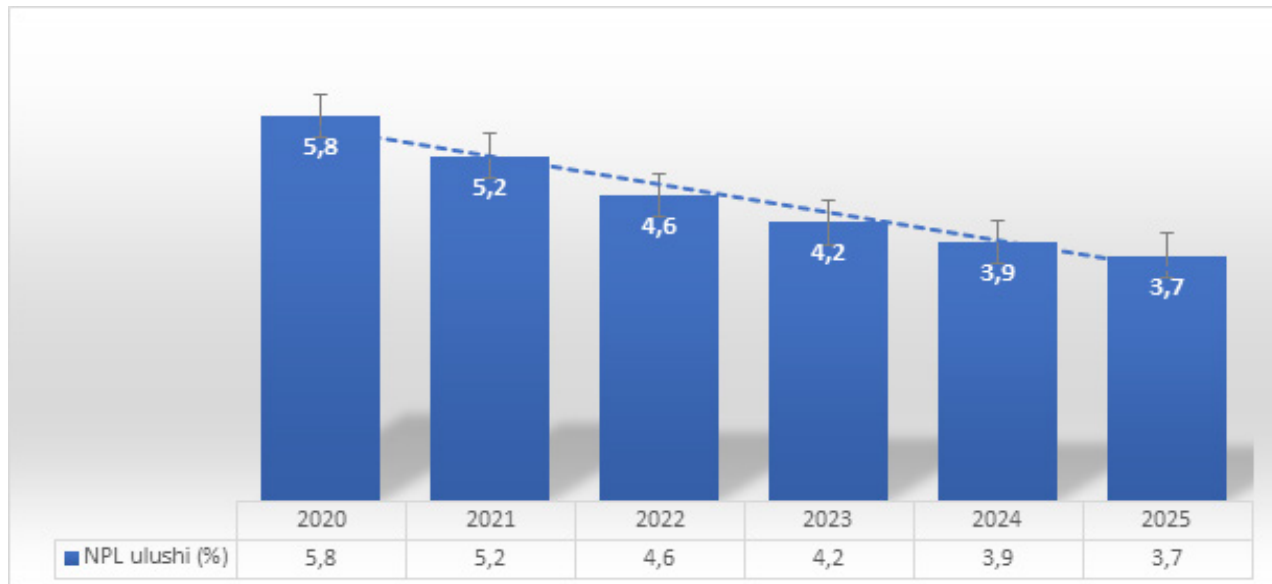
8 World Bank 2023, IMF 2022, BIS 2021

9 Muallifning ilmiy yondashuvi,

1-jadval. Bank tizimi ko'rsatkichlarining dinamikasi, 2020-2025-yillar¹⁰

Yil	Umumiy kreditlar (trln UZS)	NPL ulushi (%)	Zaxira/NPL qoplash (%)	Kapital yetarliligi (CAR, %)	Risk narxi (bps)
2020	290.0	5.8	95.0	17.5	140.0
2021	330.0	5.2	100.0	18.2	130.0
2022	380.0	4.6	105.0	17.9	120.0
2023	430.0	4.2	110.0	18.4	115.0
2024	495.0	3.9	112.0	18.0	110.0
2025	560.0	3.7	115.0	17.8	108.0

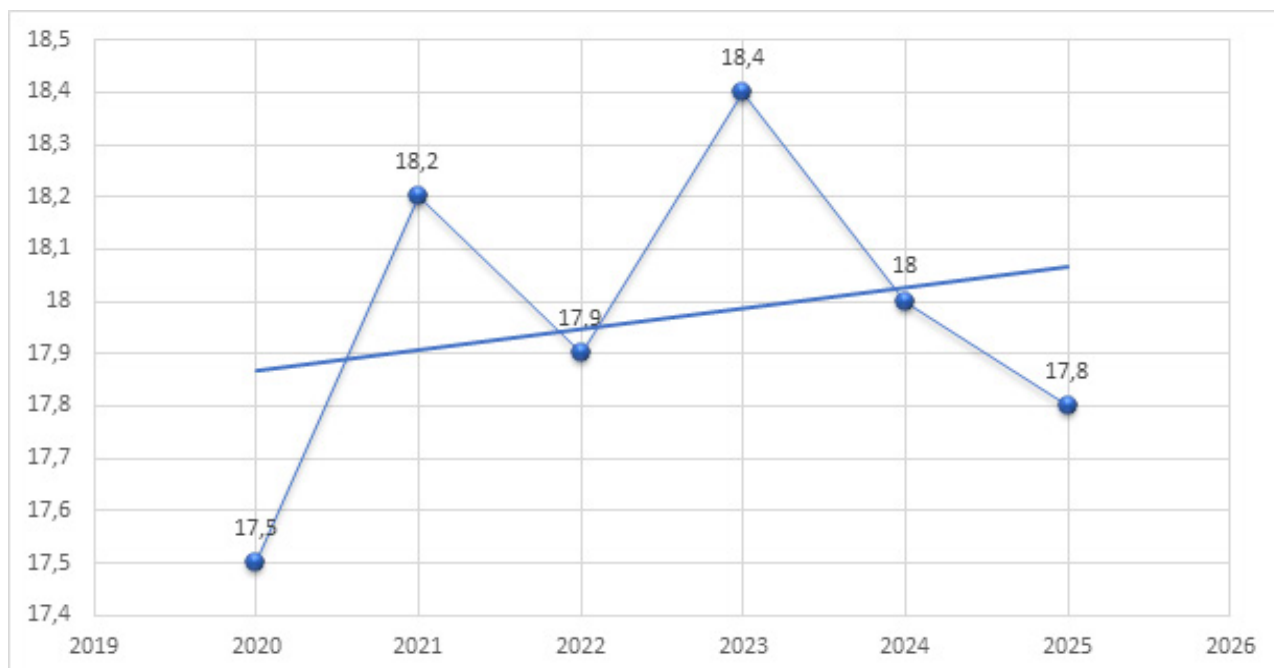
Jadvalda 2020-2025-yillar davomida O'zbekiston bank tizimidagi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarning dinamikasi keltirilgan. Ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, umumiy kreditlar hajmi yildan-yilga barqaror oshib borgan, bu iqtisodiyotdagi kredit faolligining ortganidan dalolat beradi. NPL (muammoli kreditlar) ulushi esa izchil kamayib, bank aktivlarining sifatini yaxshilanishini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, zaxira/NPL qoplash darajasi va kapital yetarliligi (CAR) maqbul darajada saqlanib qolgan, bu esa tizimning barqarorligini ta'minlagan. Risk narxi (bps) yildan-yilga pasaygani esa kredit xavflarining kamayganini anglatadi.

1-rasm. NPL ulushi dinamikasi, % (2020-2025)¹¹

Rasmda 2020-2025-yillar davomida O'zbekiston bank tizimidagi muammoli kreditlar (NPL) ulushining o'zgarish dinamikasi keltirilgan. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, NPL darajasi yildan-yilga kamayib borgan bo'lib, bu bank aktivlari sifati yaxshilanishi va risklarni boshqarish tizimining takomillashganidan dalolat beradi.

10 Muallif hisob-kitoblari O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining ochiq ma'lumotlari asosida (2020–2025-yillar bank tizimi ko'rsatkichlari).

11 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ochiq ma'lumotlari va tijorat banklari yillik hisobotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan hisob-kitoblari.

2-rasm. Kapital yetarliligi (CAR) dinamikasi, % (2020-2025)¹²

Rasmda 2020-2025-yillar oralig'ida O'zbekiston bank tizimida kapital yetarliligi (CAR) ko'rsatkichining dinamikasi aks ettirilgan. Ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, 2020-yilda pandemiya sharoitlariga qaramay, banklarning kapital yetarliligi 17,5 % darajasida saqlanib qolgan. 2021-yilda CAR 18,2 % gacha oshib, tizimning barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilgan. 2022-yilda biroz pasayish kuzatilgan bo'lsa-da, 2023-yilda ko'rsatkich 18,4 % gacha ko'tarilib, eng yuqori darajaga yetgan. So'nggi yillarda kapital yetarliligi biroz kamaygan bo'lsa-da, u baribir xalqaro me'yorlardan yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Bu esa bank tizimining moliyaviy barqarorligi va kapital bazasining yetarliligidan dalolat beradi.

$$\text{Expected Loss (EL)} = \text{PD} \times \text{LGD} \times \text{EAD}$$

$$\text{CAR} = (\text{Kapital} / \text{RWA}) \times 100\%$$

2-jadval. Bank kredit portfeli bo'yicha kutilayotgan zarar (EL) hisob-kitoblari - 2025-yil holatiga¹³

Segment	EAD (trln UZS)	PD (%)	LGD (%)	EL (trln UZS)
Chakana (Retail)	200	2.8	34	1.904
Korporativ	360	2.0	39	2.808

Jadvalda bank kredit portfelining chakana (retail) va korporativ segmentlari bo'yicha kutilayotgan zarar (Expected Loss - EL) ko'rsatkichlari keltirilgan. Ma'lumotlarga ko'ra, chakana kreditlar hajmi (EAD) 200 trln so'mni tashkil etib, bu segmentda defolt ehtimoli (PD) 2,8 % va zarar darajasi (LGD) 34 % bo'lgan. Natijada kutilayotgan zarar 1,9 trln so'mni tashkil etadi. Korporativ segmentda esa kredit hajmi 360 trln so'm bo'lib, PD 2,0 %, LGD esa 39 % darajasida qayd etilgan. Bu segment bo'yicha kutilayotgan zarar 2,8 trln so'mni tashkil etmoqda. Umuman olganda, kutilayotgan zarar miqdori past bo'lib, bu bank portfelining sifatli shakllanayotganini hamda risklarni boshqarish siyosati samarali ekanini ko'rsatadi. Jami EL (bazaviy): 4.712 trln UZS; bu umumiy kredit hajmining taxminan 0.84% ini tashkil etadi.

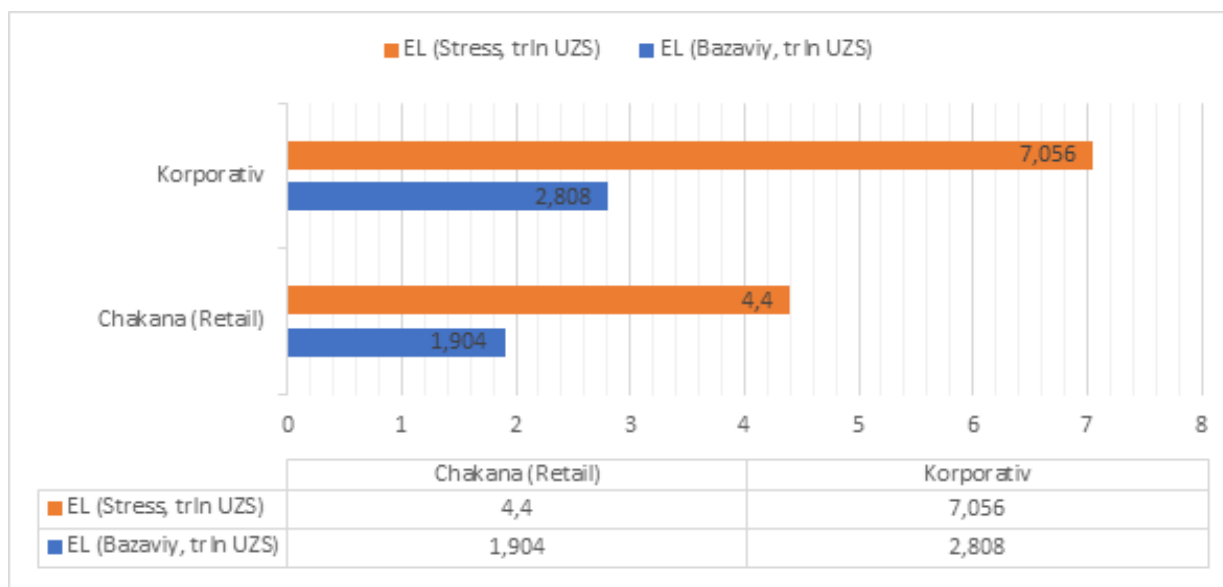
¹² O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ochiq ma'lumotlari va tijorat banklari yillik hisobotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

¹³ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklari ochiq ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

3-jadval. Bank kredit portfelini bo'yicha kutilayotgan zarar (EL) hisob-kitoblari - 2025-yil holatiga¹⁴

Segment	EAD (trln UZS)	PD (%)	LGD (%)	EL (trln UZS)
Chakana (Retail)	200	5.0	44	4.4
Korporativ	360	4.0	49	7.056

Jadvalda bank kredit portfelining chakana (retail) va korporativ segmentlari bo'yicha kutilayotgan zarar (Expected Loss - EL) ko'rsatkichlari aks ettirilgan. Ma'lumotlarga ko'ra, chakana segmentda kredit hajmi (EAD) 200 trln so'mni tashkil etib, defolt ehtimoli (PD) 5,0 % va zarar darajasi (LGD) 44 % bo'lgan. Natijada kutilayotgan zarar (EL) 4,4 trln so'mga teng. Korporativ segmentda esa kredit hajmi 360 trln so'm, PD 4,0 %, LGD 49 % bo'lib, bu yo'nalish bo'yicha kutilayotgan zarar 7,06 trln so'mni tashkil etgan. Umuman olganda, korporativ segmentdagi risk darajasi chakana segmentga nisbatan yuqoriroq bo'lib, bu yirik biznes kreditlarining hajmi va risk profilining nisbatan murakkabligi bilan izohlanadi. Kutilayotgan zarar ko'rsatkichlari bank tizimida risklarni baholash va kapital yetariligi aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

3-rasm. Kredit portfelini bo'yicha kutilayotgan zarar (EL) taqqoslanishi - bazaviy va stress ssenariylarda (2025-yil holatiga)¹⁵

Rasmda 2025-yil uchun bank kredit portfelining chakana (Retail) va korporativ segmentlari bo'yicha bazaviy va stress ssenariy sharoitlaridagi kutilayotgan zarar (Expected Loss - EL) darajalari taqqoslangan. Grafikdan ko'rinib turibdiki, bazaviy ssenariyda jami EL 4,7 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, stress holatida bu ko'rsatkich 11,5 trln so'mgacha oshgan. Bu farq (6,7 trln so'm) bank tizimi kapitaliga bosimni oshiradi hamda CAR darajasini 17,65 % dan 16,32 % gacha pasaytiradi.

Mazkur natijalar, tijorat banklarining kapital bazasi hozircha yetarli bo'lsa-da, makroiqtisodiy noaniqliklar yoki risklarning kuchayishi sharoitida kapitalni qo'shimcha mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

2020-2025-yillar oralig'ida O'zbekiston - 2030 strategiyasi doirasida tijorat banklarining kredit risklarini boshqarish tizimi izchil rivojlandi. Umumiy kreditlar hajmining ortib borishi bilan birga, muammoli kreditlar (NPL) ulushining pasayishi bank aktivlari sifatining yaxshilanganini ko'rsatadi. Zaxira/NPL qoplash darajasining oshishi, kapital yetariligi (CAR) ning xalqaro me'yorlardan yuqori saqlanib qolishi va risk narxining bosqichma-bosqich kamayishi bank sektorida barqaror moliyaviy muhit shakllanganini tasdiqlaydi.

Stress-test natijalari shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy shok yoki salbiy ssenariyda ham banklarning kapital yetariligi 16,3 % darajada saqlanib, minimal prudensial me'yor (10-12%) dan yuqori qolmoqda. Bu esa tizimning zarbalarga bardoshlilikini va risklarni yengib o'tish salohiyatini ifodalaydi. Shu bilan birga, kutilayotgan zarar (EL)

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ochiq ma'lumotlari va tijorat banklari hisobotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari, tijorat banklari hisobotlari va muallif tahlillari asosida.

stress ssenariyda 2,4 baravar ortgani, potensial yo'qotishlarning kapitalga nisbatan bosimini oshirayotganini ko'rsatadi. 2020-2025-yillar davomida tijorat banklarining kredit risklarini boshqarish mexanizmlari sifat jihatdan yaxshilangan, risklarni identifikatsiya qilish, baholash va diversifikatsiya qilish tizimi takomillashgan.

Takliflar

Risklarni modellashtirish tizimini takomillashtirish kerak. Tijorat banklarida PD (defolt ehtimoli), LGD (zarar darajasi) va EAD (ta'sir miqdori) modellari xalqaro standartlar asosida muntazam yangilanib borilishi lozim. Bu kutilayotgan zarar (EL) bahosining aniq va ishonchli bo'lishini ta'minlaydi.

Stress-test amaliyotlarini kengaytirish ijobiy natija olib keladi. Banklar turli makroiqtisodiy ssenariylar - inflyatsiya, valyuta kursi, foiz stavkalari va sektor risklari bo'yicha stress-testlarni muntazam ravishda o'tkazishlari kerak. Bu holat potentsial xavflarni erta aniqlash imkonini beradi.

Kapitalni mustahkamlash siyosatini davom ettirish kerak, Risk og'irliklari yuqori aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun banklar kapital zaxirasini oshirish va foydani reinvestitsiya qilish siyosatini davom ettirishi zarur.

Diversifikatsiya va kredit portfeli sifatini oshirish kerak. Kredit portfelini tarmoqlar, segmentlar va hududlar kesimida diversifikatsiya qilish, yirik mijozlarga haddan ortiq konsentratsiyani kamaytirish risklarni yumshatadi.

Raqamli tahlil va monitoring tizimlari kuchaytirish kerak. Kredit risklarini real vaqt rejimida baholash imkonini beruvchi raqamli platformalar (AI, big data, scoring tizimlari) keng joriy etilishi kerak.

Markaziy bank bilan koordinatsiya muhim. Prudensial nazorat, kredit risklari bo'yicha ko'rsatkichlar (CAR, NPL, EL) monitoringini takomillashtirishda Markaziy bank va tijorat banklari o'rtasidagi axborot almashinuvini kuchaytirish muhim.

2020-2025-yillar tajribasi shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston bank tizimi barqaror kredit o'sishini ta'minlash bilan birga, risklarni boshqarishda sezilarli yutuqlarga erishdi. 2030 strategiyasi doirasida bu jarayonni davom ettirish, kapitalni mustahkamlash va kredit portfeli sifatini oshirish mamlakat moliyaviy tizimining uzoq muddatli barqarorligini kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3272-son qarori, 2020-yil 12-may, "Bank tizimini isloh qilishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-285-son qarori, 2023-yil 1-avgust, "Bank tizimi barqarorligini ta'minlash hamda moliya bozorlarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida".
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Yillik hisobotlari, 2020-2024-yillar.
5. World Bank (2023) - Uzbekistan Financial Sector Assessment Report.
6. International Monetary Fund (IMF) (2022) - Uzbekistan: Financial Stability Review.
7. Bank for International Settlements (BIS) (2021) - Basel III Framework and Implementation Report.
8. Muallifning ilmiy yondashuvi - O'zbekiston bank tizimidagi kredit risklarini boshqarish ko'rsatkichlari tahlili (2020-2025-yillar).
9. Muallif hisob-kitoblari - O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining ochiq ma'lumotlari asosida (2020-2025-yillar bank tizimi ko'rsatkichlari).
10. Muallif tomonidan tayyorlangan hisob-kitoblar - tijorat banklari yillik hisobotlari va milliy statistik ma'lumotlar asosida.
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti - ochiq ma'lumotlar portali va hisobotlar bo'limi.
12. World Bank Data - Uzbekistan: Financial Sector Indicators.
13. IMF Uzbekistan Page - Uzbekistan country reports and reviews.
14. Bank for International Settlements (BIS) - Basel regulation and supervisory data.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100